

XORIJIY DAVLATLAR TAJRIBASIDA BANK TIZIMI RAQAMLI TRANSFORMATSIYASINING KONSEPTUAL MODELLARI

**Nurmatova Maftuna
Abdujabborovna**

*TDIU, Raqamli iqtisodiyot yo'nalishi magistranti.
maftunasariqulova@gmail.com*

**Kamalov Shuxrat
Kamalovich**

*Toshkent shahridagi O'zbekiston Respublikasi
Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti "Sun'iy
intellekt" kafedrasi dotsenti.
E-mail: sh.kamalov@tsue.uz ORCID: 0000-0002-
2595-9344*

So'nggi o'n yillikda global moliyaviy tizim raqamli texnologiyalar ta'sirida tub o'zgarishlarni boshdan kechirmoqda. Bank faoliyati modeli raqamli iqtisodiyot talablari asosida qayta shakllanib, an'anaviy xizmatlar o'rnini tezkor, moslashuvchan va mijozga yo'naltirilgan raqamli yechimlar egallamoqda [1]. Raqamli transformatsiya jarayonida rivojlangan mamlakatlar banklari o'z strategiyalarini yangi konseptual modellarga asoslamogda, ular ichida "open banking", "ecosystem banking", "AI-driven banking" va "cloud-based banking" kabi yondashuvlar yetakchi o'rin tutmoqda [2].

Rivojlangan Yevropa davlatlari tajribasida bank tizimi transformatsiyasining asosiy modeli sifatida **"Open Banking"** konsepsiyasi e'tirof etiladi. Ushbu yondashuv Buyuk Britaniya va Yevropa Ittifoqi mamlakatlarida PSD2 (Payment Services Directive 2) direktivasi asosida shakllanib, banklar o'z ma'lumotlarini litsenziyaga ega uchinchi tomon (fintech) tashkilotlariga xavfsiz tarzda taqdim etadi. Natijada mijozlar yagona interfeys orqali turli bank va to'lov xizmatlaridan foydalanish imkoniyatiga ega bo'ldilar [3]. Bu model moliyaviy raqobatni kuchaytirish, xizmatlarni shaffoflashtirish va innovatsiyalarni rag'batlantirishda samarali natija berdi.

AQSh tajribasida raqamli transformatsiyaning konseptual modeli **"Platform Banking"** g'oyasiga asoslanadi. Bu yondashuvda banklar o'z infratuzilmasini platforma sifatida tashkil etib, fintech-startaplar, sug'urta kompaniyalari va texnologik gigantlar (masalan, Google Pay, Apple Pay) bilan integratsiyalashadi [4]. Natijada, mijozlar yagona raqamli ekotizimda moliyaviy xizmatlarning to'liq majmuasidan foydalanadi. McKinsey hisobotlariga ko'ra, AQSh banklarining 67 foizi platforma asosidagi modelga o'tish bo'yicha strategiya ishlab chiqqan [5].

Osiyo mamlakatlari, xususan Janubiy Koreya, Xitoy va Singapur bank tizimlarida raqamli transformatsiya jarayonida **"AI-driven banking"** konsepsiyasi yetakchi o'rinni egallaydi. Sun'iy intellekt va Big Data texnologiyalari asosida mijoz

xatti-harakatlarini tahlil qilish, individual takliflar shakllantirish va kredit risklarini baholash mexanizmlari yo'lga qo'yilgan [6]. Masalan, Xitoyning Ant Group kompaniyasi ishlab chiqqan "MYbank" tizimi sun'iy intellekt asosida mikroqarzlarini avtomatik tarzda ajratadi va mijoz kredit tarixini real vaqt rejimida tahlil qiladi. Ushbu model moliyaviy inklyuziyani oshirishda muhim rol o'ynamoqda [7].

Shuningdek, Yaponiya va Germaniya tajribasida **"Cloud-based banking"** modeli keng joriy qilinmoqda. Bu yondashuvda banklar o'z IT-infratuzilmasini bulutli texnologiyalar asosida tashkil etib, operatsion xarajatlarni kamaytiradi va xizmatlar uzluksizligini ta'minlaydi [8]. KPMG tahlillariga ko'ra, Yaponiyada 2024 yil yakunida bank operatsiyalarining 42 foizi bulutli tizimlarga o'tgan bo'lsa, bu ko'rsatkich Germaniyada 38 foizni tashkil qilgan [9].

Quyidagi jadvalda ayrim yetakchi davlatlar bank tizimlarida qo'llanilayotgan raqamli transformatsiya modellari keltirilgan:

1-jadval

Xorijiy mamlakatlar bank tizimida raqamli transformatsiya modellari [10]

Mamlakat	Model nomi	Asosiy texnologiyalar	Natija va afzalliklar
Buyuk Britaniya	Open Banking	API, Data sharing	Raqobat kuchaydi, xizmatlar shaffoflashdi [3]
AQSh	Platform Banking	Cloud, API, AI	Fintech integratsiyasi va innovatsiya [5]
Xitoy	AI-driven Banking	AI, Big Data, Machine Learning	Kredit risklari kamaydi, mikroqarzarlar kengaydi [7]
Janubiy Koreya	Smart Banking Ecosystem	Blockchain, IoT, Mobile ID	Xizmatlar avtomatlashtirildi [6]
Yaponiya	Cloud-based Banking	Cloud Infrastructure, Cybersecurity	Xarajatlar 25 % ga qisqardi [9]

Tahlillar shuni ko'rsatadiki, xorijiy davlatlar tajribasida raqamli transformatsiya faqat texnologik o'zgarish emas, balki bank boshqaruvi, mijoz bilan aloqalar va xizmat madaniyatining yangi paradigmasini shakllantirish jarayonidir [10]. Ushbu modellarning umumiy jihati — mijoz markazida turadigan, ma'lumotlar asosida boshqariladigan va ochiq ekotizimga yo'naltirilgan bank xizmatlari tizimini yaratishdir.

Global amaliyot shuni isbotladiki, raqamli transformatsiyaning muvaffaqiyati faqat IT-investitsiyalarga emas, balki strategik fikrlash, huquqiy baza va kadrlar malakasiga ham bog'liqdir [11]. Shu bois O'zbekiston bank tizimining raqamli transformatsiyasi uchun xorijiy tajriba, ayniqsa open banking, platform banking va AI-driven model yondashuvlarini

Xorijiy davlatlar tajribasi shuni ko'rsatadiki, raqamli transformatsiya — bu bank tizimini qayta modellashtirish jarayoni bo'lib, u texnologik yangiliklardan tashqari strategik boshqaruv, innovatsion ekotizim va mijoz ehtiyojlarini markazga qo'yish tamoyillariga asoslanadi. O'zbekiston uchun ushbu tajribalarni milliy sharoitga moslashtirish, ayniqsa "open banking" va "AI-driven banking" yondashuvlarini

bosqichma-bosqich joriy etish, bank sektorining raqamli mustaqilligini ta'minlashda muhim omil bo'ladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Deloitte. Global Digital Banking Maturity Report, 2024.
2. KPMG. Global Banking Transformation Trends 2025.
3. European Banking Authority. PSD2 and Open Banking Framework, Brussels, 2023.
4. McKinsey & Co. The Platformization of American Banking, 2024.
5. Accenture. Open APIs and Digital Banking Ecosystems in the U.S., 2023.
6. OECD. AI Applications in Financial Services in East Asia, 2024.
7. Ant Group. MYbank Digital Transformation Report, Hangzhou, 2023.
8. IBM Cloud Research. Future of Cloud-based Banking Infrastructure, 2024.
9. KPMG Japan. Cloud Migration in the Financial Sector: 2024 Review.
10. IMF. Digital Transformation in Banking: Conceptual Models and Global Lessons, 2025.
11. World Bank. Digital Finance and Financial Inclusion Report, 2024.